

Nuvela Fantastica - La Tiganci

Particularitatile/aspectele prozei fantastice

La tiganci (Mircea Eliade)

Introducere

Prozator interbelic si contemporan, personalitate enciclopedica a culturii romane si universale, cunoscut ca cel mai mare istoric al religiilor prin Tratatul de istorie a religiilor, Mircea Eliade este si autorul unor proze fantastice, dintre care amintim nuvelele In curte la Dionis, Pe strada Mantuleasa, Un om mare sau romanul Noaptea de Sanziene.

La tiganci se incadreaza in categoria nuvelor, deoarece are dimensiuni medii si un numar relativ mic de personaje, un singur fir narativ (calatoria spre moarte a lui Gavrilescu), accentul punandu-se pe complexitatea aventurii personajului.

Conform studiilor teoretice (Roger Caillois), un text este fantastic daca firul epic este la un moment dat intrerupt de imixtiunea brusca a unui eveniment aparent inexplicabil pe cale logica, astfel incat ordinea fireasca a realului suporta un dezechilibru. Aducand in discutie si eseul Introducere in literatura fantastica de Tzvetan Todorov, putem adauga faptul ca, in acest moment, definind fantasticul nu numai la nivelul firului epic, ci si la nivelul cititorului, lectorul intra intr-o stare de ezitare intre a crede si a nu crede cele relatate. Iesirea din aceasta stare dilematica se poate face in doua moduri, astfel incat putem distinge doua tipuri de texte: pe de o parte, cele care se incadreaza in categoria fantasticului straniu, cum ar fi si La tiganci, deoarece pentru aventura lui Gavrilescu se poate gasi la rigoare o explicatie rationala, respectiv moartea cauzata de caldura excesiva; pe de alta parte, textele care ilustreaza categoria fabulosului, a miraculosului, tip basm, in care cititorul accepta conventia fictiunii, respectiv intelege ca toate evenimentele relatate sunt produse ale imaginatiei.

In primul rand, la nivel tematic, nuvela trebuie citita ca o alegorie a trecerii in moarte a personajului principal, deci aduce in prim-plan tema migratiei sufletului; se stie, de altfel, ca literatura fantastica a aparut ca urmare a atractiei omului catre un dincolo de conditia umana

In al doilea rand, la nivel compozitional, realizand o segmentare a textului in fragmente, constatam alternarea planului real cu cel ireal, specifica literaturii fantastice. Sorin Alexandrescu propune o structurare a operei in 4 parti si 8 episoade: prima parte este reprezentata de calatoria personajului cu tramvaiul si constituie planul real (un episod), partea a doua contine intrarea lui Gavrilescu la tiganci, respectiv intr-un plan ireal (trei episoade: discutia cu batrana, hora fetelor, ratacirea labirintica), revenirea in planul real si a doua calatorie cu tramvaiul (trei episoade: vizita la locuinta Otiliei, discutia din tramvai despre expirarea biletelor si a bancnotelor, vizita la propria locuinta, intalnirea / plecarea cu birjarul spre tiganci), revenirea la tiganci, intr-un plan ireal (un episod). Aceasta alternare a planului real cu cel ireal reflecta nu numai o trasatura structurala a textelor de

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

literatura fantastica, ci si un concept specific eliadesc: coincidentia oppositorum, care se defineste ca fiind posibilitatea coexistentei a doua universuri paralele, care, in ciuda opozitiei dintre ele, nu se exclud reciproc.

Pe de alta parte, la nivelul discursului, nuvela ilustreaza o tehnica a epicului dublu, deoarece sunt inserate in text detalii aparent lipsite de importanta, dar care, la o a doua lectura, evidentiaza semnificatiile aventurii existentiale a protagonistului. De exemplu, incipitul nuvelei propune descrierea cadrului verosimil, Bucurestiul interbelic, surprins in detalii realiste: sunt prezentati indicii spatio-temporali, dar Bucurestiul interbelic este vazut ca o "geografie mitica" (Eugen Simion), fara nicio legatura cu zgomotosul mic Paris din romanele citadine interbelice. Spatiu al aventurilor de cunoastere, Bucurestiul este loc al intamplarilor intr-o zi excesiv de calduroasa, care va declansa ratacirea lui Gavrilescu.

Discutia din tramvai are, de asemenea, o importanta deosebita: Gavrilescu aminteste de istoria colonelului Lawrence, "sagetat de caldura in Arabia in moalele capului", detaliu cu rol anticipativ, care da intreaga cheie a textului. Indreptandu-se cu tramvaiul spre gradina tigancilor, calatorii discuta despre acest spatiu-tabu spre care "nu e bine sa te grabesti", cum spune unul dintre pasageri, unde este multa umbra si racoare, ca in orice taram de dincolo si unde ceasurile stau, asa cum vom afla in partea a doua a nuvelei. Coborat din tramvai la umbra nucilor (simbol al mortii) pentru a lua tramvaiul in sens invers, caci isi uitase partiturile la Otilia, Gavrilescu nu se poate mobiliza pentru ca asupra sa actioneaza stimuli care ii atenuaza simturile, avand un efect narcotic: zgomotul metalic al tramvaiului, mirosul de asfalt incins, caldura excesiva. Astfel, nauceala lui Gavrilescu trebuie inteleasa ca o anulare a memoriei ce caracterizeaza individul, ca o indepartare de planul real, caci un alt tip de memorie, cea afectiva, incepe sa functioneze din momentul in care personajul rosteste replici in germana ("Prea tarziu !").

Arsita poate simboliza afectarea fiintei umane care nu are decat doua posibilitati: sa supravietuiasca sau sa moara. In plan ireal, Gavrilescu este supus tot la o proba initiatica despre viata si moarte.

Finalul nu este nici el intamplator, fiind tipic nuvelei fantastice, adica deschis, liber oricarei interpretari. Se sugereaza ca explicatie a evenimentelor, trecerea in vis: "Toti visam...asa incepe, ca-ntr-un vis". Lumea ca vis, tema universală, este frecventa in literatura lui Mircea Eliade si poate reprezenta o alta explicatie a relatiei dintre sacru si profan.

In plus, timpul si spatiul sunt reprezentate ambivalent in nuvela fantastica: pe de o parte, ele au atributele lumii firesti, pe de alta parte, au atribute fantastice, ireale. Prima mentionare a cuvintului timp are loc in discutia din tramvai dintre calatori, cand acestia amplaseaza momentul venirii tigancilor intr-un timp nedeterminat, mitic: "au venit de mult". Gavrilescu semnaleaza timpul real, obisnuit, afirmand ca e ora trei si jumatate (el are deci o perceptie comuna asupra timpului). Intrarea la tiganci echivaleaza cu pierderea notiunii de timp, cu o alta curgere temporală: "avem timp, nu e nici trei, zise batrana. Ceasul iar a stat".

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Cuvintele batranei sugereaza ca in locul acesta, timpul exterior este impletit in jurul unei clipe exceptionale (ora trei). Amanuntul nu este intamplator, pentru ca trei este cifra magica, tipica literaturii fantastice: Gavrilescu calatoreste cu tramvaiul de trei ori pe saptamana, intrarea la tiganci valoreaza cat trei lectii de pian, tigancile sunt trei. Timpul trece acum printr-un fenomen de inghetare, iar ceasul care s-a oprit sugereaza aceasta incremenire temporala. Intoarcerea in planul real nu se face in decurs de cateva ore, cum crede Gavrilescu, ci dupa doisprezece ani (durata unui an cosmic).

Gavrilescu parcurge o transgresare a timpului, adica o traversare a barierelor temporale, prin care se produce un salt in viitor, dar un viitor care-si schimba coordonatele. Timpul este diferit in final, cand pleaca de la tiganci, oamenii sunt altii, lumea trece prin fata lui si singurul reper valabil in noul univers este, paradoxal, spatiul tigancilor, unde se reintoarce. Gavrilescu nu intelege esentialul: timpul trecuse, se facuse tarziu, exact cum spusese tigancile. Plecarea cu Hildegard in ireal reprezinta absentia timpului.

Spatiu este si el la inceput unul obisnuit, comun, cu repere credibile (Bucuresti, tramvaiul, gradina). Gradina tigancilor este definita, inca de la inceput, ca un spatiu tabu, misterios, este un loc magic, o poarta a irealului, situat intr-o spartura in real, la limita dintre caldura torida a amiezii si racoarea inexplicabila a gradinii. Bordeul prin care se face intrarea la tiganci, spatiu arhaic, este pazit de o batrana, ce joaca rolul unui adevarat Cerber.

Camera in care Gavrilescu le intalneste pe tiganci este un exemplu de spatiu transgresat, in care dimensiunile sunt inselatoare, fara contur. Ratacirea lui Gavrilescu pare a fi o ratacire intr-un labirint, dupa ultima ratare. De fapt, el se roteste in jurul portilor irealului, care se inchid acum pentru el, pentru ca a fost incapabil sa ghiceasca. Personajul pare a fi prins intr-un giulgiu ritual, simbol al mortii. Spatiul in care se intoarce dupa doisprezece ani este ca si timpul, diferit, fiind urmat de intrarea definitiva in ireal, marcat de absentia oricarui spatiu.

Un alt aspect al prozei fantastice se regaseste la nivelul personajelor. Regasim in text particularitati individualizatoare ale nuvelei fantastice: odata intrat la tiganci, se poate spune ca Gavrilescu descinde in Infern, tigancile reprezentand tipul femeii malefice; astfel, nuvela prezinta pactul personajului principal cu diavolul.

De asemenea, nuvela evidentiaza teoria camuflarii sacrului in profan (discutata de Eliade in eseul Sacrul si profanul): fata de alte personaje ale textelor fantastice eliadesti, care inteleg semnificatiile aventurilor ontologice prin care trec (Secretul doctorului Honigberger sau Nopti la Serampore), Gavrilescu face parte din categoria neinitiatilor, a celor indepartati de conditia de homo religiosus. Trasatura lui dominanta in text fiind opacitatea la semnele sacrului (ratacirea labirintica, expirarea biletelor si a bancnotelor, mutarea Otiliei si a Elsei sunt semne ale sacrului pe care nu le percepe), Gavrilescu se incadreaza in categoria personajelor mediocre / neinitiate.

Nu in ultimul rand, universul populat cu obiecte si fiinte stranii este de asemenea o trasatura a nuvelei fantastice: o scena ilustrativa, in acest sens, este ratacirea labirintica a lui Gavrilescu din

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

cea de-a doua parte a nuvelei, cand personajul nu mai recunoaste contururile obiectelor, isi simte trupul dezvelit de haine si are senzatia sufocarilor intr-o draperie ca intr-un giulgiu. Fiinte stranii in acest text ar putea fi tigancile si birjarul. Critica literara a stabilit posibile asocieri mitologice intre personajele nuvelei si personajele din mitologia greco-romana: batrana de la intrarea in gradina tigancilor poate fi considerata Cerberul care pazeste poarta Infernului, cele trei fete pot fi considerate zeite ale destinului (Moire sau Parcae) sau lelele din mitologia romaneasca, despre care se spune ca daca le vezi, mori, birjarul este asociat cu luntrasul Charon, care trece sufletele mortilor peste apele Styxului, ce separa cele doua lumi.

Nu in ultimul rand, despre intrarea lui Gavrilescu in gradina tigancilor s-a vorbit si in asociere cu coborarea lui Orfeu in Infern in cautarea lui Euridice, caci si Gavrilescu este tot artist, iar intalnirea cu Hildegard va avea loc dincolo de moarte. In text se intalnesc cifre simbolice: trei (trei sute de lei, trei lectii de pian, trei ore petrecute la tiganci, ora trei la care intra Gavrilescu in gradina lor, trei fete) si sapte (usa la care asteapta Hildegard, sapte semnificand cele sapte trepte ale desavarsirii urcate in vederea purificarii spiritului), dupa cum si varsta lui Gavrilescu este reprezentata printr-un numar simbolic: exprima ragazul de care are nevoie sufletul mortului pentru a se aseza definitiv in noul lacas. Esentiala insa, in aceasta nuvela, ca de altfel in toate textele fantastice, ramane atmosfera.

Asadar, scrisa la Paris, in 1959 si publicata 10 ani mai tarziu, in tara, in volumul omonim, La tiganci reprezinta limita initiala a unei noi etape eliadesti: etapa fantasticului inspirat de nuvelele filozofico-fantastice ale lui Eminescu (Sarmanul Dionis). Mircea Eliade inoveaza, in ceea ce priveste fantasticul, adaugandu-i elemente precum mitul, relatia sacru-profan, hierofania (revelarea sacrului in profan), iesirea din timp si spatiu, moartea ca initiere.